

Proposta de notació estàndard per a l'acordió diatònic

*Carles Belda, Josep Maria Mayol,
Cati Plana, Daniel Violant*

Presentació: per què cal una notació estàndard?

D'ençà que va arribar a Catalunya al segle XIX, l'acordió diatònic es va difondre ràpidament en el terreny de la nostra música popular, sent utilitzat sobretot per interpretar repertori ballable. Amb el pas del temps i per factors lligats a l'evolució dels gustos i tendències musicals, l'espai de l'acordió diatònic va anar sent ocupat progressivament per altres instruments de la mateixa família —com l'acordió cromàtic— o per formacions orquestrals. En contrast amb l'auge que havia tingut anteriorment, l'instrument quedà relegat a una situació d'oblit gairebé complet. Només alguns intèrprets aïllats —i no només d'àmbit rural— l'han continuat utilitzant fins als nostres dies.

Però durant l'última vintena d'anys, el treball de diverses persones i entitats ha contribuït a revifar l'interès col·lectiu per l'acordió diatònic, sigui donant a conèixer aquells acordionistes que encara seguien en actiu —com va fer l'Associació Arsèguel i els acordionistes del Pirineu, amb Artur Blasco al capdavant— o bé impulsant el seu aprenentatge —camp en què fou pioner Francesc Marimon—. Va ser igualment important la tasca dels intèrprets que, havent adoptat l'acordió diatònic com a instrument propi, van fer que es tornés a escoltar habitualment en diversos àmbits relacionats amb la música tradicional i popular.

D'aleshores ençà, aquest procés de recuperació no s'ha aturat. L'acordió diatònic és cada cop més present a la música del nostre país, fins i tot en situacions que van més enllà de l'àmbit de la tradicional i popular. Respecte a l'aprenentatge de l'instrument, són ja diversos els llocs en què se n'imparteixen classes —en alguns d'ells amb suport institucional—. A més, si podem considerar la quantitat d'intèrprets com a símptoma de vitalitat, no hi ha dubte que l'acordió diatònic es troba en una situació molt millor que la que tenia fa només unes dècades.

Tot i així, cal reconèixer que encara existeixen alguns buits importants que cal omplir si volem que l'acordió diatònic arribi a assolir la "normalitat" que tenen altres instruments musicals. Un exemple sobradament conegut pels acordionistes és el fet que les partitures destinades a l'instrument —tant les escrites a Catalunya com les de fora— no utilitzen un sistema de notació musical unificat. Al contrari, cada acordionista fa servir el procediment d'escriptura que li sembla millor, sigui creant-lo del no-res, sigui utilitzant elements que ha extret de diversos llocs. El resultat és la situació actual, en què conviuen diverses grafies musicals que oscil·len entre la notació en pentagrama i la tabulatura.

Aquesta diversitat de notacions no constitueix una dificultat insuperable, ja que qualsevol acordionista amb una mica d'experiència pot arribar a interpretar partitures escrites en qualsevol dels sistemes. Però també és cert que això li comportarà, en una o altra mesura, un temps i un esforç que es podrien estalviar si existís una notació comuna a tots els acordionistes. És evident que això facilitaria la feina en la majoria de situacions relacionades amb l'activitat musical. Qui aprèn a tocar, per exemple, no hauria de malgastar temps desxifrant tipus d'escriptura que no coneix. I els acordionistes que ja dominen l'instrument podrien sentir-se molt més còmodes en totes les tasques de l'ofici — buscar repertori, arranjar-lo, estudiar-lo, tocar-lo bé, improvisar, llegir a vista, intercanviar partitures, transcriure enregistraments, compondre peces noves, ensenyar a tocar... Com que tot això ja és prou difícil en si, seria convenient buscar la manera de no complicar-ho encara més amb qüestions de grafia —que al capdavant no és més que una eina, un mitjà—. Sembla evident, per tant, que resultaria bo disposar d'un sistema estàndard de notació per a les partitures adreçades a l'acordió diatònic.

Com a usuaris de l'instrument en diversos àmbits, nosaltres també hem ensopagat amb aquest problema. Va ser per això que se'ns va acudir la idea d'elaborar una proposta de notació unificada que pogués ser adoptada com a estàndard i utilitzada per qualsevol acordionista que ho desitgés. En primer lloc vam pensar quines condicions hauria de tenir un sistema de notació per al nostre instrument. Després vam provar de trobar uns procediments d'escriptura que complissin aquestes condicions, basant-nos en els sistemes ja existents o bé inventant-ne de nous si no trobàvem cap solució convincent.

El resultat d'aquesta feina ha estat la proposta que ara us presentem, encara provisional i amb caràcter de document de treball. La notació que s'hi explica, prou clara i completa al nostre veure, pot ser adoptada sense massa esforç per tothom qui estigui acostumat a llegir partitures per a acordió. Però justament per la possibilitat que pugui arribar a ser considerada com a notació estàndard —i per tant d'ús generalitzat— volem demanar a tots els qui en un futur la pugueu fer servir, acordionistes i altres persones interessades en l'instrument, la vostra opinió sobre la grafia que proposem. Per això us preguem que ens feu arribar els vostres comentaris, crítiques i suggeriments **fins al dia 30 d'abril de 1998** a qualsevol de les següents adreces:

Cati Plana Cerdà
c/. Sicília 408, 2n. 1a
08025 Barcelona

Daniel Violant Holz
c/. St. Antoni M. Claret 181, SAt 2a.
08041 Barcelona

Josep Maria Mayol i Puentes
olga@conexis.es
(assumepte: "Notació")

Un cop rebudes i valorades totes les aportacions, elaborarem una proposta definitiva a la qual intentarem donar la màxima difusió.

Abans d'acabar, cal dir que adoptar una notació una mica diferent —o potser molt— de la que cadascú utilitza representa per a tothom un canvi d'hàbits de lectura i escriptura. De fet, nosaltres mateixos ens hi hem trobat quan hem començat a utilitzar la notació estàndard per posar-la a prova, deixant de banda la que cadascú feia servir. Però passat el temps necessari per acostumar-nos-hi, i veient com comença a solucionar-nos problemes, creiem que provar de canviar-hi val realment la pena. L'esforç que això pugui costar a cadascú quedarà compensat pels avantatges que comportarà per a tothom. Alhora, haurem avançat un pas més cap a la normalitat de l'acordió diatònic dins del nostre panorama musical.

Us agraïm la vostra atenció, i esperem amb el màxim interès les aportacions que vulgueu fer.

Carles Belda, Josep Maria Mayol, Cati Plana Daniel Violant.

Barcelona/Sabadell, 12 de març de 1998

La versió més actualitzada d'aquest document, que incorporarà les modificacions que hi hàgim realitzat a partir d'ara, es podrà trobar a la següent adreça electrònica:

<http://www.geocities.com/Vienna/Strasse/1767/notacio.html>

Quines condicions hauria de complir un sistema de notació?

- A. Ha de ser **el més senzilla possible**, és a dir, que no faci servir més signes dels que són absolutament necessaris. D'aquesta manera es facilita la lectura de les partitures, cosa fonamental no només per a la gent que s'inicia en l'instrument sinó per a tothom que pretén llegir i interpretar una peça. I a l'hora d'escriure, l'economia de signes evita acabar creant partitures atapeïdes o confuses.
- B. També ha de ser **intuïtiva**: els signes utilitzats han de ser fàcils de recordar, tant pel que fa a la seva forma com al seu significat.
- C. Ha de tendir a ser **completa**; en altres paraules, ha de permetre representar per escrit els procediments interpretatius de l'instrument. Aquest objectiu és difícil d'assolir, tenint en compte que la tècnica de l'acordió està en constant desenvolupament. Per això creiem que la base de la notació ha de ser allò que podríem anomenar tècnica estàndard, deixant oberta la possibilitat d'anotar nous recursos interpretatius.
- D. Ha de ser **polivalent**, de manera que pugui satisfer les necessitats dels diversos tipus d'usuaris. Així, hauria de ser tan adequada per anotar una peça senzilla adreçada a un principiant com per transcriure la interpretació exacta d'un vell acordionista amb finalitat etnomusicològica, o per escriure noves composicions que facin ús de tots els recursos de l'instrument.
- E. En relació amb l'apartat anterior, la notació ha de ser **elàstica**, és a dir, ha de permetre que cadascú utilitzi només els elements que necessiti segons la finalitat que tingui la partitura. Per exemple, a un acordionista experimentat que hagi de tocar una peça senzilla potser li serà suficient escriure la melodia amb el xifrat dels acords al damunt i algun canvi de manxa problemàtic, sense haver d'incorporar la digitació de cada nota. Però si el mateix acordionista vol passar als seus alumnes una peça que presenti complicacions a les dues mans, aleshores li serà imprescindible incorporar més elements.
- F. Ha de procurar ser **comprensible** per a qualsevol músic, sigui o no acordionista. Això implica que s'haurà de basar al màxim en la notació musical estàndard en pentagrama. Aquesta, a més de ser la utilitzada per a la majoria d'instruments, té com a avantatge

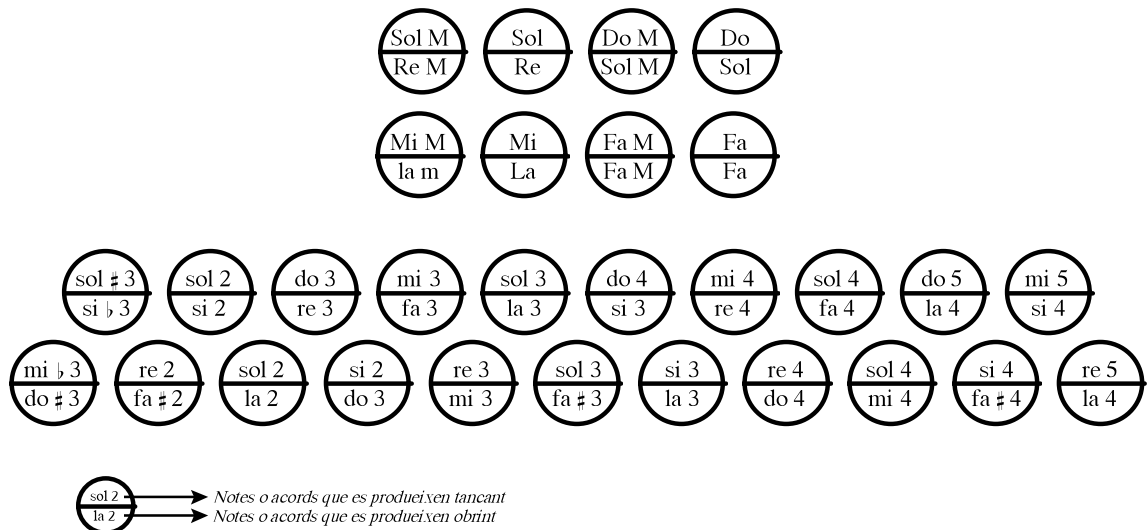
definitiu el fet que posseeix un conjunt molt complet de signes musicals ja consagrats per l'ús.

- G. Cal que estigui **basada en un tipus d'acordió concret** que s'adopti com a estàndard, tant pel que fa a l'afinació com a la disposició de les notes, cosa que facilitarà l'aprenentatge de l'instrument i la interpretació. Però això no vol dir que no es puguin utilitzar acords amb afinacions diferents. En aquests casos creiem que caldrà tractar-los com a instruments transpositors, seguint l'exemple del tible, la tenora, el clarinet, el saxofon... Això comporta l'avantatge evident de no haver d'aprendre a tocar el diatònic en diverses afinacions.
- H. Ha de ser **oberta**, és a dir, les solucions adoptades no haurien de limitar la possibilitat d'ampliar o variar l'acordió —amb més/menys rengleres a la mà dreta, més/menys baixos a la mà esquerra, registres...—.
- I. I per acabar, ha de ser **fàcil d'escriure** tant a mà com per mitjà dels programes informàtics més usuals.

Proposta de notació estàndard

TIPUS D'ACORDIÓ EN QUÈ ES BASA LA NOTACIÓ

A nivell d'escriptura, el sistema de notació que proposem es basa en un tipus concret d'acordió. Es tracta de l'acordió diatònic en Sol/Do (G/C), amb dues rengleres i vint-i-un botons a la mà dreta, i vuit botons a la mà esquerra. La disposició de notes i acords és la següent:

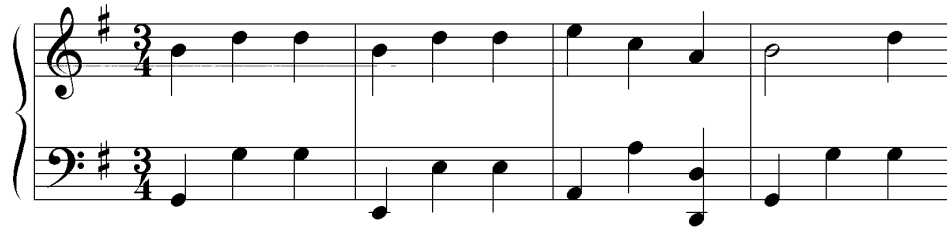
El fet de basar-nos en aquest tipus d'acordió implica que quan calgui utilitzar una altra afinació s'indicarà al començament del primer sistema d'aquesta manera:

En aquests casos considerarem l'acordió com a un instrument transpositor.

PAUTA D'ESCRITURA

Utilitzarem dos pentagrames, amb claus de sol i de fa en quarta línia respectivament, units per una clau com la que es fa servir en les partitures de piano, i amb divisòries contínues. Al pentagrama superior hi anotarem allò que es toca al teclat o botonera de mà dreta, i a l'inferior el que es toca al teclat o botonera de mà esquerra:

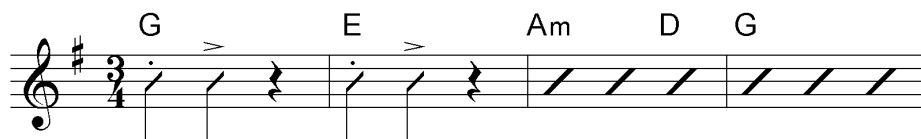
En els casos en què no calgui o no es vulgui especificar tot allò que es toca, aquesta pauta pot quedar reduïda a un sol pentagrama:

(vol dir: tocar només melodia)

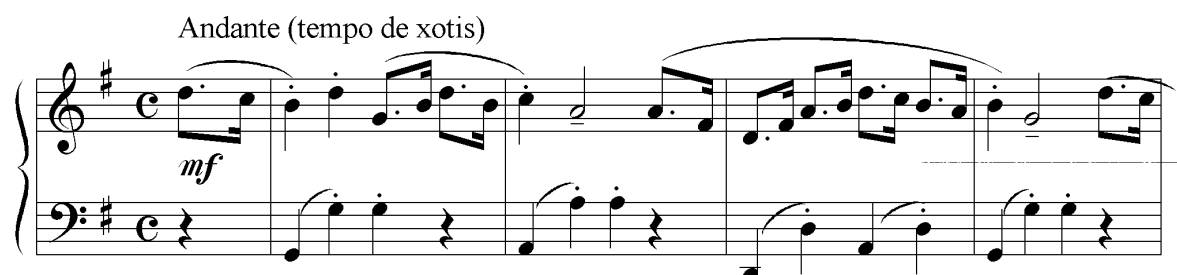
(vol dir: tocar melodia amb acompanyament obvi)

(vol dir: tocar l'acompanyament harmònic-rítmic indicat)

NOTACIÓ DE LA MÀ DRETA

Utilitzarem la notació musical convencional, amb possibilitat de fer servir tots els signes que poseeix per indicar altures, durades, dinàmica, fraseig, tempo...

Pel que fa a les indicacions de tempo i dinàmica, les escriurem en català o italià, idioma utilitzat tradicionalment.

NOTACIÓ DE LA MÀ ESQUERRA

La mà esquerra s'encarrega de tocar els baixos i els acords, a més d'accionar la vàlvula d'aire. A continuació explicarem com anotar aquests tres elements.

1. Els baixos

Són les notes més greus de l'acordió, que actuen com a base de l'acompanyament. Els escriurem en clau de Fa dins l'àmbit que va de la nota Do 1 al Si 1 inclusivament, i amb les cues de les notes cap amunt. Aquests són els baixos de què disposa un acordió estàndard:

Cal aclarir que depenent de l'acordió que tinguem, pot ser que els baixos no sonin a l'octava en què els escrivim, sinó a la superior o inferior. A més, en l'escriptura no tindrem en compte el fet que estiguin octavats.

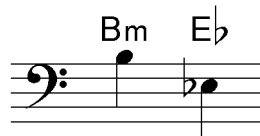
2. Els acords

Són agrupacions de notes de diferent nom que sonen simultàniament. Habitualment estan formats per tres notes, encara que en poden tenir més o menys. Els escriurem en clau de Fa dins l'àmbit que va de la nota Do 2 al Si 2 inclusivament, i amb les cues de les notes cap avall. Però utilitzarem una notació abreviada: representarem cada acord amb una sola nota (la seva fonamental):

Quan es tracti d'algun d'aquests acords, els sis de l'acordió estàndard, no caldrà indicar si és major o menor. Però si disposem d'acords que no són els habituals, podem afegir sobre el

pentagrama de mà esquerra el xifrat dels acords —en sistema modern— per evitar confusions:

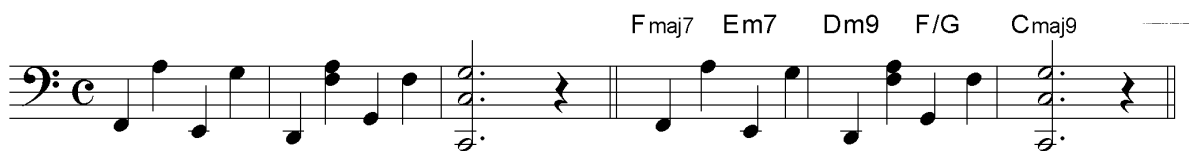
Quan combinem baixos i acords, podrem saber què representa cada nota fixant-nos en quina octava està i en la direcció de la seva cua:

Si estem tocant baixos i acords en corxeres o semicorxeres i volem barrar-los junts, ens veurem obligats a posar totes les seves cues en la mateixa direcció. Tot i així, seguirem sabent quina nota és baix i quina acord gràcies a l'octava en què està escrita:

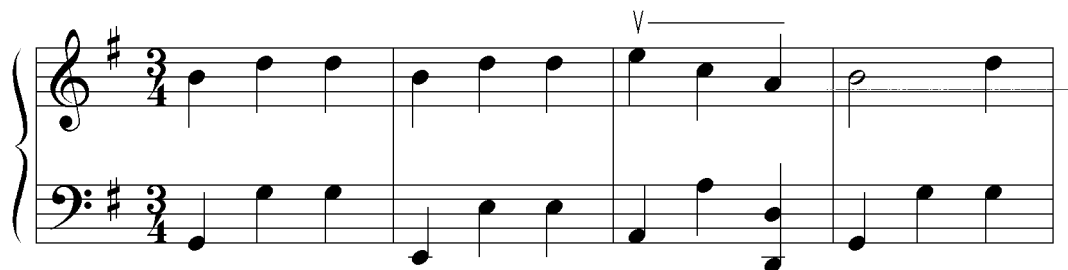

Amb aquests elements és possible indicar qualsevol combinació de baixos i acords que vulguem. Tot i així, de vegades pot ser convenient afegir al pentagrama de mà esquerra el xifrat de l'acord resultant per fer més clar el sentit harmònic d'un passatge. Així, podríem escriure un mateix fragment d'aquestes dues formes

3. La vàlvula d'aire

Marcarem el moment en què s'acciona amb el signe V. Quan ens interressi indicar amb precisió el temps que cal tenir-la premuda, podem fer servir una línia horitzontal a continuació del signe:

DIGITACIÓ

Quan ens interressi indicar la digitació de qualsevol de les dues mans, és a dir, amb quin dit toquem cada botó, ho farem posant prop de la nota —a dalt, a baix o al costat, segons el criteri de cadascú— el número del dit amb què es toca, d'acord amb aquesta correspondència:

Polze	1
Índex	2
Mig	3
Anular	4
Petit	5

Musical notation showing a sequence of notes in 3/4 time, key of D major. The right hand (treble clef) has notes D4, E4, F#4, G4, A4, B4, C5, D5. The left hand (bass clef) has notes G2, F#2, E2, D2, C2, B1, A1, G1. Fingerings are indicated by numbers 1-5 above or below notes.

DIRECCIÓ DE LA MANXA

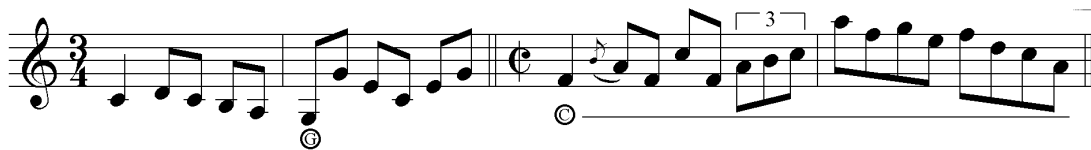
El signe que indica que la tanquem serà aquest: + . Per indicar que l'obrim, utilitzarem aquest altre: o . Quan vulguem indicar que un passatge es toca fent anar la manxa en un sol sentit —obrint o tancant— podem fer servir una línia horitzontal a continuació del signe. Col·locarem les indicacions de manxa al damunt del pentagrama de la mà dreta.

Musical notation showing a sequence of notes in 3/4 time, key of D major. The right hand (treble clef) has notes D4, E4, F#4, G4, A4, B4, C5, D5. The left hand (bass clef) has notes G2, F#2, E2, D2, C2, B1, A1, G1. Directional signs (+ and o) and horizontal lines are placed above the right hand staff.

RENGLERA ON ES TOCA

Habitualment, amb les indicacions de digitació i sentit de la manxa n'hi ha prou per aclarir com cal tocar la majoria de passatges. Tot i així, quan ens interressi indicar en quina renglera cal tocar una nota ho farem posant-li a sota el signe corresponent (una lletra encerclada) d'acord amb aquesta taula, i amb possibilitat de prolongar-lo amb una línia:

Fila de Sol	G
Fila de Do	C
Files de Fa, Re... (si la fila suplementària està en una tonalitat concreta)	F, D
Fila d'alteracions (si la fila suplementària no correspon a cap tonalitat)	S

ORNAMENTS

Mordent d'una nota (o appoggiatura breu)

L'indicarem amb el signe que s'utilitza a la notació musical usual:

Mordent de dues notes

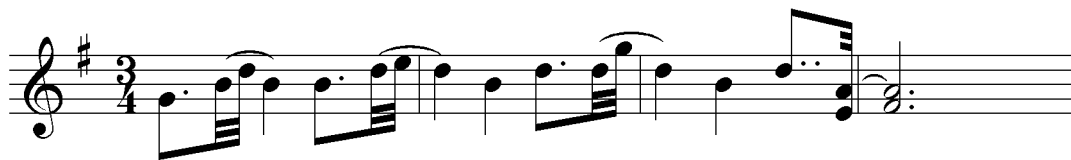
A l'acordió diatònic, els mordents es realitzen molt sovint en una mateixa renglera; això fa que, depenent de la nota que s'ornamenti, el mordent resulti a una distància de segona, tercera o quarta. D'altra banda, també és possible tocar la nota d'ornament en una renglera diferent. Per això convindrà diferenciar dues situacions:

- Quan només vulguem indicar que una nota s'ornamenta amb un mordent, sense importar amb quina nota auxiliar es faci, podem utilitzar els signes habituals de mordent superior i inferior, ♯ i ♭ (encara que pròpiament signifiquin un mordent a distància de segona).
- Si volem especificar les notes d'ornament que desitgem, podem utilitzar la notació usual en notes petites.

Així, de les dues versions del següent fragment, la primera pot resultar ambigua, però potser es suficient si només volem indicar quines notes cal ornamentar:

Si ens interessa anotar un ornament amb precisió absoluta, la millor solució és escriure'l amb notes reals, com si formés part de la melodia:

CODA

Amb el que hem exposat fins ara queda coberta la tècnica bàsica de l'acordió diatònic —o almenys així ho creiem—. Caldrà afegir a la proposta de notació solucions que permetin anotar altres tècniques: flaps, slaps, vibrato de manxa, glissandos, percussions, registres...